

Działalność Stowarzyszenia im. Jana Karskiego i Instytutu Kultury Spotkania i Dialogu w Kielcach w 2018 roku

I Warsztaty

II Wystawy czasowe

III Pokazy filmów

IV Obchody rocznic i dni pamięci

V Festiwal Literatury Faktu i Poezji „Wolność i Pokój”

VI Cykl spotkań „Idee XXI wieku”

VII VIII Kieleckie Spotkania Chrześcijańsko – Żydowskie

VIII Studium „ABC judaizmu dla chrześcijan”

IX Pozostałe wydarzenia

I Warsztaty

a) Warsztaty w ramach projektu „Edukacja w miejscach pamięci”

Projekt Edukacja w Miejscach Pamięci jest kierowany do uczniów szkół podstawowych i gimnazjów. Polega on na zajęciach edukacyjnych, prowadzonych poza murami szkoły, w miejscach o ważnym znaczeniu historycznym oraz w instytucjach, które zajmują się edukacją historyczną i społeczną. Ma służyć wzmocnieniu świadomości lokalnej młodzieży. Uczniowie poznają historię swojego miasta – tę chlubną i tę trudniejszą.

Program zajęć dla szóstoklasistów zakłada zdobycie przez nich wiedzy o ważnych ludziach związanych z Kielcami i regionem świętokrzyskim. W Instytucie Kultury Spotkania i Dialogu przy ul. Planty 7 uczniowie spotykają się z postacią Jana Karskiego. Mimo, że Karski nigdy nie mieszkał w Kielcach, jego osoba i myśl symbolizują wysiłek włożony w uświadomienie współczesnych o tragedii narodu żydowskiego podczas Drugiej Wojny Światowej. Zapoznanie młodzieży z tą osobą łączy się więc także z rozmową o historii kieleckich Żydów, szczególnie zaś o ich tragicznych losach podczas ostatniej wojny.

Program zajęć dla klas trzecich gimnazjum podejmuje takie zagadnienia jak tożsamość narodowa, pamięć, patriotyzm. W naszym Instytucie uczniowie dowiadują się o tym, że pamięć narodowa obejmuje nie tylko wydarzenia, które są przyczyną do domu albo w których nasz naród jest w sytuacji ofiary. Poznają historie rodziny Goldszajdów, dzięki czemu zaznajamiają się z informacjami o losie kieleckich Żydów w czasie II Wojny Światowej. Następnie poznają podstawowe fakty dotyczące pogromu kieleckiego, wysłuchują także świadectwo Barucha Dorfmana. Na koniec oglądają wystawę „Wspomnijcie na minione dni”.

W ciągu 2018 roku odbyło się 92 takich warsztatów (59 wiosną i 33 jesienią), w których uczestniczyło ok. 2300 uczniów.

b) Warsztaty międzykulturowe

Na dramatyczne historie, które rozegrały się w naszym mieście w XX wieku chcemy patrzeć nie jako na wydarzenia historyczne, ale etyczne. Schematy, które przyczyniły się do tak wielkiego zła, mogą powtórzyć się w naszych czasach, w stosunku do przedstawicieli innych kultur i miejscowości. Również dziś można ulec nienawiści, jak również zachować się bohatersko. Dlatego proponowane przez nas warsztaty międzykulturowe są zbudowane według następującego schematu:

- poznać historię
- zrozumieć mechanizmy i wartości kierujące ludźmi
- zobaczyć, w jaki sposób przekładają się one na nasze dzisiejsze spojrzenie na ludzi wykluczonych.

Na podstawie tego schematu przygotowaliśmy różne scenariusze warsztatów, które, w formie oferty edukacyjnej, zaproponowaliśmy nauczycielom kieleckich i podkieleckich miejscowości.

W ciągu 2018 roku odbyło się 9 takich warsztatów, w których uczestniczyło 193 uczniów.

c) Warsztaty okazjonalne

21 II Warsztaty w czasie ferii zimowych

W czasie ferii zimowych odwiedzili nas najmłodsi, a wśród nich wychowankowie „Azyłu” - Placówki Opieki Doraźnej. Podczas warsztatów zatytułowanych „Gry i zabawy dzieci żydowskich” uczestnicy wykonaliśmy drejdle (czworoboczne bączki do gry), a później grali nimi na cukierki. W ten sposób mogli poznać z czym związane jest zimowe święto Chanuki.

Zajęcia oparte są na nowatorskim programie prof. Philipa Zimbardo „Projekt Bohaterskiej Wyobraźni (HIP)”, który zostanie zaprezentowany w kontekście realiów naszego miasta.

Nauczyciele otrzymają narzędzia i wiedzę do kształtowania wśród młodzieży pozytywnych postaw, umiejętności współodczuwania i przełamywania schematów leżących u podłoża dyskryminacji i przemocy rówieśniczej. W warsztacie uczestniczyło 25 osób.

19 IV Akcja żonkile

W 75 rocznicę wybuchu powstania w getcie warszawskim nasze Stowarzyszenie włączyło się w akcję "Żonkile", upamiętniającą ten bohaterski zryw. Podczas dwóch tur zajęć tego dnia opowiadaliśmy o tym, czym było powstanie w getcie. Następnie uczniowie szkół podstawowych, którzy przyjęli nasze zaproszenie, wykonywali papierowe żonkile, symbol pamięci, a uczniowie szkół średnich rozdawali je kielczanom na ulicy Sienkiewicza, obok ławeczki Jana Karskiego.

W warsztacie uczestniczyło 60 osób.

VI-VII Warsztaty „Młodzi pamiętają”

By włączyć kielecką młodzież w upamiętnienie ofiar pogromu kieleckiego, zorganizowaliśmy 3 warsztaty, których uczestnicy mogli zaangażować swoje talenty w oddanie hołdu zamordowanym w naszym mieście Żydom.

a) Warsztaty fotograficzne

Grupa uczniów gimnazjów i szkół średnich pod okiem Antoniego Myśliwca, członka Związku Polskich Artystów Fotografików, chodziła po

Kielcach szukając miejsc i śladów związanych z życiem tutejszej społeczności żydowskiej. Podczas rocznicy 4 lipca w oknach kamienicy przy Planty 7/9 umieszczono najlepsze z wykonanych przez nich zdjęć. W warsztacie uczestniczyło 7 osób.

b) Warsztaty ceramiczne

W pracowni ceramicznej na Bazie Zbożowej grupa uczniów szkół podstawowych wykonała ceramiczne przedstawienia zabawek, które przed rocznicą 4 lipca zamontowano na grobie dzieci żydowskich zamordowanych 23 maja 1946. Zajęcia prowadziła p. Eliza Rajsz, nauczycielka Liceum Plastycznego w Kielcach.

W warsztacie uczestniczyło 10 osób.

c) Warsztaty muzyczne

Pod okiem Jacka Dziubła, (Chór parafii prawosławnej, Scena Autorska STUDIO) grupa młodzieży przygotowała się do zaśpiewania modlitwy żydowskiej oraz pieśni „Modlitwa o wschodzie słońca” Jacka Kaczmarskiego podczas uroczystości przed kamienicą przy Planty 7 w podczas Marszu Pamięci 4 lipca.

W warsztacie uczestniczyło ok. 30 osób.

d) Warsztaty antydyskryminacyjne wg Projektu Bohaterskiej wyobraźni dla nauczycieli

W dwóch terminach: 26 maja i 16 czerwca zorganizowaliśmy bezpłatne, jednodniowe warsztaty antydyskryminacyjne dla nauczycieli i wychowawców. Warsztaty oparto na nowatorskim programie prof. Philipa Zimbardo pod nazwą Projekt Bohaterskiej Wyobraźni (HIP). Bohaterska wyobraźnia, kształtowana w trakcie realizacji projektu, ma motywować zwykłych ludzi do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia dyskryminacji. Zajęcia mają na celu dostarczenie uczestnikom narzędzi i wiedzy do kształtowania wśród młodzieży postaw prospołecznych, umiejętności współodczuwania i odnajdywania w sobie bohatera.

W warsztatach uczestniczyło 7 nauczycieli

II Wystawy czasowe

Styczeń-Marzec Świat utracony. Żydzi Polscy. Fotografie z lat 1918-1939

Wystawa na podstawie albumu o tym samym tytule autorstwa Lecha Dulika i Konrada Zielińskiego, wydane przy udziale ŻIH. Fotografie ukazują duże miasta i miasteczka, w których często większość mieszkańców stanowili Żydzi. W tych często tradycyjnych społecznościach przetrwały pieczołowicie pielęgnowane, niezmiennie od wieków formy życia.

Kwiecień-Maj Wystawa zdjęć Jerzego Piątka „Uroki prowincji”

Wystawa przedstawia zdjęcia wykonane w latach 70 i 80 w miasteczkach i osadach kielecczyny. Jak wspomniał podczas wernisażu sam autor, zdjęcia te powstawały niejako na marginesie głównego eksploataowanego przezeń wówczas tematu: świętokrzyskich pejzaży, poprzez które wpisywał się w Kielecka Szkołę Krajobrazu. Wernisaż uswiętnił występ Marka „Babci” Dubeltowicza.

Maj – Lipiec Wystawa prac Kiki Szaszkiwiczowej „Obrazy Szydełkiem Malowane”

Irena Szaszkiwicz zwana Kiką, muza Piwnicy pod Baranami, przez 35 lat tworzyła swoje obrazy szydełkiem malowane. Prezentowała je na wystawach w Polsce, w rodzinnym Krakowie i w Warszawie, Nowym Sączu. Tematyka obrazów jest bardzo różnorodna, zawsze ze swoistym poczuciem humoru, artystka w niezwyklej kolorystyce przedstawia zarówno portrety osób, jak też i podpatruje sceny z życia. Niektóre z nich przedstawiają sceny zapamiętane z dzieciństwa, z Czudca, niedaleko którego się wychowała, w tym również te związane z życiem żydowskim.

Sierpień – Wrzesień Wystawa z okazji rocznicy zagłady kieleckiego getta w przestrzeni miasta

W związku z 76. rocznicą zagłady kieleckiego getta przygotowaliśmy w przestrzeni naszego miasta wystawę. Tablice zostały umieszczone przy pomniku "Menora", przy kamienicy Planty 7 i przy Ławeczce Karskiego. W każdym z tych miejsc prezentowaliśmy kalendarium, które dzień po dniu przypominało tragiczne wydarzenia z sierpnia 1942, mapę terenu getta. Na drugiej tablicy w każdym z tych miejsc znalazły się świadectwa tych dni:

fragmenty listów Hanny Goldszajd i Gertrudy Zeisler, wspomnień Dawidka Rubinowicza, Mani Feferman:, a także Maxa Safira.

Lipiec – Listopad Wystawa „Naród wybrany”

Wystawa, której wernisaż miał miejsce 1 lipca, w ramach cyklu wydarzeń związanych z 72. rocznicą pogromu kieleckiego, przedstawia fragmenty wydanej przez Stowarzyszenie im. Jana Karskiego opowieści graficznej Krzysztofa Bienia. Zawarte w publikacji pięć graficznych nowel to historia pięciu osób i ich bliskich. Historia pełna lęku, desperacji, beznadziei, ale także odwagi. Chociaż osoby przedstawione w tych nowelach są fikcyjne, historyczne tło opowiadań jest prawdziwe.

Listopad – grudzień Wystawa Agnieszki Tarczewskiej „Powroty”

Otarta w ramach listopadowych spotkań chrześcijańsko – żydowskich wystawa Agnieszki Tarczewskiej przedstawia zdjęcia współczesnych chasydów wracających do Polski. To kolekcja znakomitych artystycznie fotografii, zapis pasji i wieloletniej pracy ich autorki, a wreszcie wizerunek świata, który zdołał ocaleć, choć miał na zawsze zniknąć z powierzchni ziemi.

III Pokazy filmów

Comiesięczny pokaz filmu „Przy Planty 7/9”

Film Michała Jaskulskiego i Lawrence'a Loewingera pt. „Przy Planty 7/9” opowiada o pogromie kieleckim 4 lipca 1946 roku i kieleckiej drodze do pojednania. Film dokumentuje kilkunastoletni wysiłek wykonany przez Bogdana Białka i jego przyjaciół w Kielcach. Miasto, które przez kilka dziesięcioleci uchodziło za symbol polskiego antysemityzmu, obecnie stało się dla Żydów miejscem przyjaznym i życzliwym. Film był wyświetlany w Instytucie w każdy pierwszy poniedziałek miesiąca. W ramach tych pokazu obejrzało go ok. 60 osób.

31 I Pokaz filmu „Amnezja” i spotkanie z Piotrem Piwowarczykiem

W ramach kontynuacji Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu w naszym Instytucie odbył się pokaz filmu „Amnezja” połączony ze spotkaniem z Piotrem Piwowarczykiem, bohaterem i scenarzystą dokumentu w reżyserii Jerzego Śladkowskiego. Spotkanie z Piotrem

Piowarczykiem było okazją do szczerzej rozmowy i wspólnej refleksji nad rolą świadka i opatrywaniem ran, które popełniona zbrodnia pozostawia na kolejnych pokoleniach.

12 V Projektcja filmu "Historia Ireny Sendlerowej"

W 10 rocznicę śmierci Ireny Sendlerowej, kobiety o niezwykłej odwadze, Sprawiedliwej Wśród Narodów Świata, zorganizowaliśmy w naszym Instytucie na bezpłatną projekcję filmu Andrzeja Wolfa "Historia Ireny Sendlerowej".

2 VIII Ciągły pokaz filmów w Międzynarodowy Dzień Pamięci o Zagładzie Romów

2 sierpnia obchodzony jest jako Międzynarodowy Dzień Pamięci o Zagładzie Romów. By uczcić pamięć pomordowanych, tego dnia w godzinach 14.00-18.00 odtwarzaliśmy w sposób ciągły w naszym Instytucie krótkie filmy autorstwa Piotra Wójcika opowiadające o tej zbrodni.

4-13 IX Rok protestu. 1968 w kinie europejskim. Przegląd filmów

We współpracy z Niemieckim Instytutem Historycznym w Warszawie, Filmoteką Narodową – Instytutem Audiowizualnym, Instytut Słowackim w Warszawie, Czeskim Centrum oraz Instytutem Goethego zorganizowaliśmy w Instytucie Kultury Spotkania i Dialogu pokaz filmów, który pokazał panoramę roku 1968 widzianą przez pryzmat filmów fabularnych. Kino lat sześćdziesiątych pokazuje ważną i jednoczącą rolę sztuki: szukania nowych form wyrazu, odważnej estetyki, wyzwiania się z kagańca konwencji stylistycznych. Rok 1968 jest nie do pomyślenia bez filmowych „nowych fal”. W ramach pokazu zaprezentowaliśmy obrazy:

4 IX „Stokrotki” (Sedmikrásky), 1966, Czechosłowacja, reż. Věra Chytilová, scen. Věra Chytilová, Ester Krumbachová, Pavel Juráček, zdj. Jaroslav Kučera

6 IX „Ptaszki, sieroty i głupcy” (Vtáčkovia, siroty a blázni), 1969, Czechosłowacja/Francja, reż. Juraj Jakubisko, scen. Juraj Jakubisko, Karol Sidon, zdj. Igor Luther

11 IX „Podpalacze” (Brandstifter), 1969, RFN, reż. i scen. Klaus Lemke, zdj. Robert van Ackeren

13 IX Ręce do góry, 1967, Polska, reż. Jerzy Skolimowski, scen.: Jerzy Skolimowski, Andrzej Kostenko, zdj. Witold Sobociński, Andrzej Kostenko

Ostatniemu pokazowi towarzyszyło spotkanie z historykiem, dr. Piotrem Osęką o światowym wymiarze marca 1968.

18 – 27 IX Przestrzeń obrazu lokalnie: pokaz filmów o tematyce żydowskiej

W drugiej połowie września wraz z Żydowskim Muzeum Galicja zapraszamy do naszego Instytutu na pokaz filmów z Warszawskiego Festiwalu Filmów o Tematyce Żydowskiej, podejmujących tematykę dziedzictwa żydowskiego i dzisiejszego życia Żydów. W ramach pokazu zaprezentowaliśmy obrazy:

18 IX „Foxtrot”, reż. Samuel Maoz, Izrael / Niemcy / Francja 2017

20 IX „Droga Aszera”, reż. Matan Yair, Izrael / Polska 2017

25 IX „Moos”, reż. Job Gosschalk, Netherlands 2016

27 IX „Wędrowcy” – zbiórkrótkich dokumentów o Jerozolimie, które powstały w ramach sześciotygodniowych warsztatów w Izraelu we współpracy z Jerusalem Film Festival. Jerusalem Film Workshop to wyjątkowy i fascynujący program dający twórczym, młodym filmowcom z całego świata okazję doskonalenia umiejętności, a przy okazji także poznania Izraela. W ciągu 6 tygodni uczestnicy – wytypowani przez organizatorów ponad 20 największych festiwali filmów o tematyce żydowskiej – stworzyli krótkie filmy dokumentalne prezentujące ich własne, świeże spojrzenie na Jerozolimę.

IV Obchody rocznic i dni pamięci

Obchody XXI Dnia Judaizmu

14 I Wykład Symchy Kellera „Historia i filozofia chasydyzmu”.

Obchody Dnia Judaizmu rozpoczęliśmy od trzygodzinnego wykładu Symchy Kellera zatytułowanego „Historia i filozofia chasydyzmu”. Wiele uwagi poświęcone było mityce chasydzkiej, sposobom modlitwy oraz wpływie formacji duchowej na stosunek do codziennych spraw. Nasz gość pokazał filmy z różnych uroczystości w Izraelu i USA z życia wewnątrz społeczności. Symcha Keller mówił też o obecności chasydów w Kielcach przed II wojną światową. Było to kolejne spotkanie w ramach studium „ABC judaizmu dla chrześcijan”.

15 | Spotkanie z profesorem Janem Grosfeldem „Dlaczego chrześcijanie potrzebują Żydów?”.

Profesor Grosfeld, wykładowca Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, podczas niezwykle inspirującego wykładu, mówił o tym, co zawdzięczają Żydom. „Przygotowując się do tego spotkania zastanawiałem się co jest najważniejszego, co od Żydów przechodzi dla chrześcijan, poza samym Jezusem Chrystusem oczywiście. I pomyślałem, że to, co jest najważniejsze, to jest relacja człowieka z Bogiem”. Wskazując wiele przykładów, profesor podkreślał, że oprócz tak ważnych spraw jak m.in. modlitwa, rodzaj nabożeństw, święta, a nawet Biblia, najważniejsze jest to, jak człowiek postrzega Boga oraz jaką ma z Nim osobistą relację.

16 | monodram Jerzego Łazewskiego „Siedem nieb patriarchy Henocha”.

Hagada żydowska zalicza Henocha do dziewięciu Sprawiedliwych, którzy, nie zaznawszy śmierci weszli do raju. Symbolem kolejnych przestrzeni odwiedzanych przez Henocha podczas wędrówki do siedmiu nieb było siedem ikon, własnoręcznie wykonanych przez artystę. Po spektaklu widzowie mieli możliwość porozmawiać z aktorem o genezie tekstu, a także o przygotowaniach do realizacji sztuki i pracy nad ceramicznymi ikonami, które stanowią jej niezwykle ważny element.

27 | Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu

W Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu, zebraliśmy się pod pomnikiem „Menora” przy Al. IX Wieków Kielc, by we wspólnej refleksji i modlitwie oddać hołd tysiącom niewinnie zamordowanych na terenie Kielc oraz w obozach zagłady. Światła, które kielczanie zapalili w miejscu gehenny ludności żydowskiej, są wyrazem pamięci o tych, którzy zostali pozbawieni wszystkiego, nie mają grobów ani bliskich, którzy mogliby ich optać.

Kontynuacją obchodów był niezwykle koncert Olgi Avigail Mieleńczuk, artystki mieszkającej na stałe w Izraelu, przeplatany fragmentami wspomnień Maxa Safira z jego książki „Wielmożny Panie, niech mi pan pozwoli żyć”, czytany przez aktora Andrzeja Cempurę. Usłyszeliśmy utwory żydowskich twórców, śpiewane po polsku, po hebrajsku, a także w jidysz. Wśród nich jest pieśń poświęcona pamięci kieleckiego cadyka, „Ta ostatnia niedziela” oraz

znana kołysana „Aaa, kotki dwa...”. Niezwykle ciekawa jest historia wielu melodii, łączących kulturę polską i żydowską.

23 V 75. rocznica morderstwa 45 dzieci żydowskich w Kielcach

23 maja 2018 roku minęło 75 lat od zamordowania 43 dzieci żydowskich w Kielcach. By uczcić pamięć ofiar Stowarzyszenie im. Jana Karskiego zorganizowało krótką uroczystość na cmentarzu żydowskim, miejscu zbrodni i pochówku dzieci. W samo południe przy grobie zamordowanych zebrało się kilkadziesiąt osób: przedstawiciele Stowarzyszenia, delegacje uczniów kilku kieleckich szkół wraz z nauczycielami, dziennikarze, a także zwykli kielczanie. Uczniowie Gimnazjum Integracyjnego im. Jana Karskiego odczytali listę nazwisk zamordowanych dzieci, a ks. Jacek Kopeć, dyrektor Katolickiego Liceum Ogólnokształcącego im. św. Stanisława Kostki poprowadził modlitwę psalmem 23, rozpoczynającym się słowami „Boże mój, Boże mój, czemuś mnie opuścił”. Następnie Andrzej Białek ze Stowarzyszenia im. Jana Karskiego odczytał przesłanie Stefana Zabłockiego, który był jednym z dzieci przeznaczonych na śmierć, ale udało mu się uciec. – Jakim człowiekiem trzeba być, żeby stanąć przed takimi dziećmi i z zimną krwią je zastrzelić? A potem może wrócić do domu i bawić się z własnymi dziećmi. Kto to może sobie wyobrazić? – pisał Zabłocki. Plakaty z fragmentem jego przemówienia, a także z listą nazwisk zamordowanych dzieci, umieszczono tego dnia przy Ławeczce Karskiego i przy pomniku „Menora”, poświęconym kieleckim ofiarom Zagłady.

72. rocznica pogromu kieleckiego

1 VII Wernisaż wystawy ilustracji z opowieści graficznej "Naród wybrany" autorstwa Kristofa Biena.

Wydarzenia związane z 72. rocznicą pogromu kieleckiego rozpoczęło spotkanie autorskie z Kristofem Bieniem, autorem opowieści graficznej „Naród wybrany” oraz wernisaż wystawy pokazujących fragment pracy, które miało miejsce 1 lipca 2018 roku. – To ważne, że to jest komiks, bo teraz, gdy odeszli już ostatni świadkowie Zagłady, nie wiemy już, jak opowiadać o tych wydarzeniach. Oni wiedzieli – oni opowiadali swoje historie, opowiadali swoje życie i emocje. Jak teraz o tym opowiadać? Jakim językiem? – mówił, wprowadzając do spotkania, Bogdan Białek. O wydawnictwie opowiadali

kielecki prozaik i poeta, Grzegorz Kozera i sam autor komiksu, który zdradził również, że pracuje nad utrzymaną w podobnej stylistyce opowieści graficznej dotyczącej pogromu kieleckiego.

2 VII Spotkanie z prof. Barbarą Engelking i prof. Dariuszem Libionką wokół książki „Dalej jest noc. Losy Żydów w wybranych powiatach okupowanej Polski”

Drugie spotkanie, które miało miejsce 2 lipca, dotyczyło książki „Dalej jest noc. Losy żydów w wybranych powiatach okupowanej Polski”. Gośćmi naszego instytutu była prof. Barbara Engelking, autorka jednego z rozdziałów i współredaktor całej publikacji oraz prof. Dariusz Libionka, który również opracował historię jednego z powiatów. Oboje są pracownikami Centrum Badań nad Zagładą Żydów PAN, które było współorganizatorem spotkania. Rozmowa, którą prowadził Bogdan Białek, cieszyła się ogromnym zainteresowaniem: Instytut wypełniony był po brzegi, a internetową transmisję obejrzało kilkaset osób.

3 VII Koncert Symchy Kellera „Bramy – pieśni i modlitwy chasydzkie”

Na dzień przed rocznicą odbył się koncert Symchy Kellera – kantora żydowskiego i znawcy chasydyzmu, zatytułowany „Bramy. Pieśni i modlitwy chasydzkie”. Pieśni chasydów są zawsze modlitwami, dlatego koncert był przede wszystkim modlitwą za ofiary pogromu.

4 VII Główne obchody 72. rocznicy pogromu

Główne obchody miały w tym roku formę Marszu Pamięci i Modlitwy, który rozpoczął się 4 lipca o 15.30 pod pomnikiem „Menora”, poświęconym pamięci ofiar kieleckiego getta. Po krótkiej modlitwie psalmem, miały tam miejsca przemówienia. – Dzisiaj myślimy o ofiarach. O męczennikach. My – katolicy wierzymy, że męczeństwo uświęca. 4 lipca 1946 roku żydowscy Polacy zginęli męczeńską śmiercią za wiarę w to, że lepszy świat jest możliwy – mówił Bogdan Białek, prezes Stowarzyszenia im. Jana Karskiego. – Nie boje się mówić, że mój ojciec został ocalony z pogromu przez Polaka – mówił Jakub Kotlicki, którego ojciec był w Kielcach 4 lipca 1946 roku. Michał Sobelman, reprezentujący Ambasadę Izraela w Polsce, mówił że pamięć o pogromie w Kielcach stała się przestrogą, która była przywoływana w

sytuacjach, gdy rozpoczynały się jakiegokolwiek prześladowania ze względu na pochodzenie, nie zależnie, czy prześladowanymi byli Żydzi, Cyganie czy wyznawcy Islamu. Przewodniczący Gminy Żydowskiej w Katowicach, Włodzimierz Kac, mówił, że sama jego osoba świadczy o skali tragedii z 1946: przewodniczący społeczności żydowskiej z Katowic reprezentuje społeczność Żydów z Kielc, których już nie ma. Na koniec głos zabrał Naczelny Rabin polski,; – Nie możemy zmienić tego, co było. Ale ważna jest nie tylko pamięć o tym co było 72 lata temu, ale to, co robią z tą pamięcią Kielczanie dziś. W naszych rękach jest to, jak budujemy Kielce dziś – mówił Michael Schudrich.

Uroczystość pod kamienicą przy planty 7, wzorem poprzedniego roku, poprowadziła młodzież. Najpierw krótkie wprowadzenie powiedział Adrian Adriański, uczeń jednej z kieleckich szkół średnich. Młodzi ludzie odczytali nazwiska zabitych, jednocześnie zapalając znicze przy kamieniach pamięci: tablicach z nazwiskami ofiar, które zostały przed tegoroczną rocznicą umieszczone w chodniku przed kamienicą. Projekt ten był możliwy dzięki wsparciu Odlewni Polskich S. A. oraz Stowarzyszenia Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce. Następnie młodzież wraz z wszystkimi uczestnikami uroczystości zaśpiewała „Modlitwę o wschodzie słońca”, wiersz autorstwa Natana Tenenbauma, spopularyzowany w Polsce przez wykonanie Jacka Kaczmarskiego. Marsz Pamięci ruszył w kierunku cmentarza żydowskiego.

Uroczystości na cmentarzu miały charakter modlitewny. Żydowskie modlitwy za zmarłych odmówił Symcha Keller, duchowni chrześcijańscy modlili się natomiast psalmami. Kolejno odmówili je: ks. bp. Rafał Markowski, przewodniczącym Komitetu ds. Dialogu z Judaizmem Komisji Episkopatu Polski, biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburski w RP Jerzy Samiec, ks. Michał Jabłoński, proboszcz Parafii Ewangelicko-Reformowanej w Warszawie, ks. Wojciech Rudkowski, proboszcz parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Radomiu oraz kieleccy księża: reprezentujący biskupa Jana Piotrowskiego ks. Mirosław Cisowski i dyrektor Zespołu Szkół Katolickich ks. Jacek Kopeć.

Uczestnicy marszu mogli także obejrzyć efekt pracy uczestników odbywających się na początku wakacji warsztatów dla młodzieży „Młodzi pamiętają”. W oknach kamienicy przy Planty 7/9 umieszczono zdjęcia miejsc związanych z kielecką społecznością żydowską, wykonanych przez młodych ludzi pod opieką Antoniego Myśliwca, członka Związku Polskich Artystów

Fotografików. Natomiast na grobie dzieci żydowskich zamordowanych 23 maja 1946 zamocowano ceramiczne przedstawienia zabawek, które wykonali uczestnicy warsztatu ceramicznego prowadzonego przez p. Elżbę Rajs, nauczycielkę Liceum Plastycznego w Kielcach i instruktorkę w pracowni ceramicznej na Bazie Zbożowej.

Wieczorem, po Marszu, w Instytucie Kultury Spotkania i Dialogu odbył się koncert współorganizowany przez Beit Warszawa. Pieśni żydowskie, głównie w języku jidysz, zaśpiewali Cindy Paley – amerykańska kantorka i edukatorka muzyczna oraz Menachem Mirski – członek zespołu Klezmaholics. Koncert, który był również modlitwą, poprowadził rabin Haim Dov Beliak.

24-27 VII 76. rocznica zagłady kieleckiego getta

Główne obchody tegorocznej, 76 rocznicy zagłady kieleckiego getta miały miejsce w piątek, 24 sierpnia. Podczas krótkiej uroczystości pod pomnikiem Menora zapalono znicze. Następnie w kościele pod wezwaniem św. Jana Pawła II miała miejsce msza w intencji ofiar oraz nabożeństwo drogi krzyżowej, podczas której modlono się rozważaniami Oświęcimskiej Drogi Krzyżowej. Te niezwykle teksty uzupełniały świadectwa z kieleckiego getta.

26 sierpnia na terenie Muzeum byłego obozu zagłady w Treblince modlitwą i ciszą grupa Kielczan, biorąca udział w zorganizowanej przez nasze Stowarzyszenie pielgrzymce pamięci, upamiętniła 24 tysiące Żydów z kieleckiego getta zamordowanych przez Niemców w sierpniu 1942 roku. Przed Pomnikiem Ofiar Zagłady Obozu Śmierci w Treblince złożony został wieniec od Rady Miasta Kielc i Prezydenta Kielc. Obok pomnika, miejsce obozu Zagłady upamiętnia 17 tysięcy kamieni różnej wielkości symbolizujących macewy. Na 216 z nich wypisano nazwy miast, których mieszkańcy trafili do Treblinki. Wśród nich kamień z wrytym napisem KIELCE, przy którym modlili się uczestnicy pielgrzymki.

7 X „Wspólna Radość Tory”

W niedzielę, 7 października, w naszym Instytucie miało miejsce „Wspólna Radość Tory”: spotkanie chrześcijan i Żydów wokół Biblii, odbywające się niedługo po żydowskim święcie Simchat Tora (Radość Tory), będące wyrazem wdzięczności za dar Świętej Księgi. Na początku spotkania rabin Łodzi Dawid Szychowski i ks. prof. Łukasz Kamykowski, dyrektor Międzywydziałowego

Instytutu Ekumenii i Dialogu Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, odczytali po polsku i po hebrajsku fragment księgi Wyjścia i krótko skomentowali go. Andrzej Białek, wiceprezes Stowarzyszenia, powiedział krótkie świadectwo o swojej drodze do dialogu. Całe spotkanie przeplatane był wspólnym śpiewem pieśni żydowskich.

Szczególną okazją do kieleckiej celebracji była prezentacja odnowionej Tory, która odtąd będzie częścią ekspozycji w Instytucie. O procesie renowacyjnym opowiedziała p. Alina Celichowska, która wraz z p. Izabellą Żołowicz pracowała nad naszym rodątem prawie dwa lata. Kulminacyjnym punktem uroczystości była debata „Wiara Jezusa – wiara w Jezusa” z udziałem Dawida Szychowskiego i ks. prof. Łukasza Kamykowskiego. Spotkanie stanowiło również inaugurację drugiej edycji studium „Abc judaizmu”, podczas którego Kielczanie będą mogli poznawać wiarę i historię Żydów.

11 XI Święto Niepodległości w Instytucie

100 rocznica odzyskania przez Polskę niepodległości, w Kielcach łączy się również ze smutnym wspomnieniem: 11 listopada 1918 roku w Kielcach miał miejsce pierwszy pogrom, w którym zginęło 4 Żydów, a ok. 100 zostało rannych. By upamiętnić tę dwuznaczną rocznicę, zorganizowaliśmy w Instytucie Kultury Spotkania i Dialogu spotkanie, które składało się z dwóch części.

Najpierw nasi goście mogli uczestniczyć w niezwykłym koncercie zatytułowanym "Przestrzeń" w wykonaniu Grzegorza Rogali - absolwenta Jazz Instytut Berlin i stypendysty Berklee College of Music - puzonisty, aranżera, improwizatora, kompozytora i poszukiwacza nowych dróg w muzyce. W czasie koncertu, poza standardami jazzowymi, artysta zagrał tradycyjne melodie z Polski i świata, jazzowe interpretacje muzyki dawnej oraz własne kompozycje.

Druga część to wykład "Żydzi a Niepodległa" dr hab. Jolanty Marii Żyndul - polskiej historyczka, specjalizującej się w badaniach nad nowoczesnymi dziejami Żydów polskich i stosunkami polsko-żydowskimi w XIX i XX wieku, kierownik Centrum Badania i Nauczania Dziejów i Kultury Żydów w Polsce im. Mordechaja Anielewicza Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego. W swoim wykładzie poruszyła temat stosunków polsko-żydowskich w czasie

zaborów, stosunku Żydów z różnych zaborów do idei powstania państwa polskiego, zaangażowania Żydów w wojnę 1918 roku i budowania Polski po odzyskaniu niepodległości.

V Festiwal Literatury Faktu i Poezji „Wolność i Pokój”

1 III Ks. Adam Boniecki: „Marzec '68”

Ks. Adam Boniecki został przywitany przez licznie zgromadzoną publiczność owającą na stojąco. Tematem prowadzonej przez Bogdana Białka rozmowy z redaktorem naczelnym Tygodnika Powszechnego były wydarzenia Marca 1968. Jak zaznaczył prowadzący, jest to temat, na który ks. Boniecki nie wypowiadał się publicznie, stąd szczególny charakter tego spotkania. Najdłuższą część spotkania przeznaczano na rozmowę z publicznością. Pytania, zadawane przez naszych gości, dotyczyły głównie obecnej sytuacji Polski i Kościoła. Odpowiedzi ks. Adama odznaczały się ogromną nadzieją, która nie oznaczała wcale nie zauważania aktualnych problemów.

(Ok. 100 osób w Instytucie, ok. 1,3 tys. wyświetleń transmisji internetowej)

2 III Prof. dr hab. Andrzej Friszke oraz red. Seweryn Blumsztajn: „Wydarzenia Marcowe: historia żydowska czy historia polskiej inteligencji?”

Podczas drugiego dnia festiwalu kontynuowaliśmy temat Marca' 68. Naszymi gośćmi byli redaktor Seweryn Blumsztajn – bezpośredni uczestnik tamtych wydarzeń oraz prof. Andrzej Friszke, historyk, który podejmował się analizy wydarzeń marcowych. Redaktor Blumsztajn wykazał trzy warstwy Marca: kampanię antysemitką, strajki studenckie i rozgrywkę w obozie władzy. Z kolei profesor Friszke wyjaśnił kilka mitów, które funkcjonują wokół Marca, mówił też o konflikcie wewnątrz PZPR i o tym, jak podgrzewanie nastrojów antysemitycznych traktowane było instrumentalnie.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 700 wyświetleń transmisji internetowej)

3 III Wojciech Tochman: „O uciekaniu”

Spotkanie dotyczyło tematów podejmowanych przez dziennikarza – ludobójstwa w Bośni i Rwandzie oraz spraw uchodźców, a także odpowiedzialności za bohaterów, których losy są opisywane. Czytelnicy mogli też dowiedzieć się więcej na temat projektu, nad którym Tochman pracuje

obecnie w Phnom Pen, dotyczącego osób chorych psychicznie, nieludzko traktowanych przez swoich najbliższych. Tochman wspominał również Lidie Ostałowską, niezwykłą reporterkę, zmarłą w styczniu tego roku.

(Ok. 50 osób w Instytucie, ok. 600 wyświetleń transmisji internetowej)

4 III Koncert Joanny Trzepiecińskiej: „Jak wybrnąć z gafy”

Festiwalowa niedziela była czasem odpoczynku od trudnych tematów, dlatego w Instytucie Kultury i spotkania odbył się koncert Joanny Trzepiecińskiej, której akompaniował Bogdan Hołownia. Znakomici artyści przygotowali recital składający się z utworów z repertuaru będących interpretacją tekstów m. in Juliana Tuwima, Starszych Panów, Mariana Hemara czy Jerzego Łazowskiego.

(Ok. 60 osób w Instytucie)

5 III „Jerzy Trela czyta Herberta i Miłosza”

Utwory wybitnych poetów w interpretacji Mistrza. Jerzy Trela czytał m. in. "Dwie krople", "Do Marka Aurelega", "U wrót doliny", "Pan Cogito szuka rady" Herberta oraz "Campo di Fiori", "Biedny Chrześcijanin patrzy na getto" i "Do Polityka" Miłosza.

(Ok. 80 osób w Instytucie)

5 III „ Pod klątwą. Portret społeczny pogromu kieleckiego” – premiera książki Joanny Tokarskiej-Bakir

W panelu dyskusyjnym poświęconym książce "Pod klątwą. Portret społeczny pogromu kieleckiego" uczestniczyli: autorka, Joanna Tokarska-Bakir, prof. Bożena Szajnok (historyk z Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Jacek Leociak (literaturoznawca, historyk literatury, Instytut Badań Literackich PAN oraz Centrum Badań nad Zagładą Żydów PAN), prof. Irena Grudzińska-Gross (historyk idei, Uniwersytet Bostoński), dr Helena Datner (historyk, socjolog, Żydowski Instytutu Historyczny), prof. Alina Skibińska (historyk, Centrum Badań nad Zagładą Żydów PAN, współpracownik United States Holocaust Memorial Museum), dr Marek Maciągowski (historyk, dyrektor Ośrodka Myśli Patriotycznej i Obywatelskiej w Kielcach) i dr Jarosław Dulewicz

(historyk, współpracownik Instytutu Jad Waszem i United States Holocaust Memorial Museum).

(Ok. 100 osób w Instytucie, ok. 1,2 tys. wyświetleń transmisji internetowej)

6 III Sabina Baral: „Zapiski z wygnania”

Naszym gościem była Sabina Baral, autorka książki „Zapiski z wygnania”, która w 1968 roku musiała wyjechać z Polski, zostawiając za sobą całe dotychczasowe życie. Opowiadała o swojej młodości, poczuciu smutku i żalu, czekaniu na chociaż jedno „przepraszam” ze strony Polski oraz potrzebie odnalezienia dawnych przyjaciół.

(Ok. 60 osób w Instytucie, ok. 500 wyświetleń transmisji internetowej)

12 III Andrzej Franaszek: „Miłosz i Herbert w sporze o Polskę i patriotyzm”

Andrzej Franaszek z niezwykłą literacką wrażliwością opowiedział o przyjaźni Czesława Miłosza i młodszego o trzynaście lat Zbigniewa Herberta. Anegdotyczna narracja pozwoliła uniknąć patosu, jednocześnie pokazując wiele dramatów, które towarzyszyły obydwu poetom. Zgodnie z tematem spotkania, przedstawione zostały źródła konfliktu, które wiosną 1968 roku poróżniły Herberta i Miłosza.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 600 wyświetleń transmisji internetowej)

13 III Prof. dr hab. Dariusz Doliński: „Do bólu prawdziwi”

Profesor Doliński mówił o eksperymencie Miligrama, który pokazuje, jak mocny jest mechanizm ślepego posłuszeństwa. Opowiedział o eksperymencie przeprowadzonym w Ameryce w 1991 roku: jego historii, sposobie przeprowadzenia i wynikach, ale także o własnej wariacji tego doświadczenia, które wykonał wraz z dr. Tomaszem Grzybem we Wrocławiu w 2017 roku. Profesor skupił się na wnioskach, wynikających z tego eksperymentu, które wiele mówił o naszej naturze.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 600 wyświetleń transmisji internetowej)

15 III Justyna Dąbrowska i Magdalena Tulli: „Jaka piękna iluzja”

Książka „Jaka piękna iluzja” to zapis bardzo osobistej, kobiecej rozmowy. W czasie spotkania Magda Brzezińska rozmawiała z autorkami o pisarstwie, codzienności, trudnych emocjach. O tym, jak wywiad zamienić w spotkanie, które pozwoli otworzyć się przed drugim i zajrzeć do własnego wnętrza.

(Ok. 60 osób w Instytucie, ok. 500 wyświetleń transmisji internetowej)

16 III Mikołaj Grynberg i jego najnowsza książka o Marcu '68 „Księga Wyjścia”

W aurze powracającej na nowo zimy, odbyło się spotkanie z Mikołajem Grynbergiem, psychologiem, fotografikiem, autorem książek "Ocaleni z XX wieku" oraz "Oskarżam Auschwitz". Była to kolejna rozmowa wokół Marca '68 oraz historii osób, które wówczas musiały opuścić Polskę. (Ok. 70 osób w Instytucie, ok. 620 wyświetleń transmisji internetowej)

19 III prof. Jan Andrzej Kłoczowski OP: „Pierwszy Testament – obcy, inny, swój”

Wykład dominikanina, historyka sztuki, teologa, filozofa wokół filozofii dialogu, o zagadnieniu Innego, inności, będącej często powodem wykluczenia i przyjmowaniu Drugiego w codziennym życiu. W swoim przedłożeniu znany krakowski duszpasterz odwoływał się do wizji wynikającej ze Starego Testamentu, która przenikła do chrześcijaństwa.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 550 wyświetleń transmisji internetowej)

20 III Projekcja filmu „Ptaki śpiewają w Kigali” i spotkanie z reżyserką filmu Joanną Kos-Krauze,

Film „Ptaki śpiewają w Kigali”, w reżyserii Joanny Kos-Krauze i Krzysztofa Krauzego, jest opowieścią o ocalającej przyjaźni i tragedii ludobójstwa dokonanej na Tutsi przez Hutu w 1994 roku. Joanna Kos-Krauze opowiedziała o pracy nad filmem oraz doświadczeniu życia w Afryce. Autorka wskazywała na tło polityczno-społeczne ludobójstwa Tutsi, a także opisywała jego konsekwencje, które do dziś oddziałują na mieszkańców Rwandy, szczególnie dramatyczną sytuację życia obok siebie ofiar i katów. Zwracała też uwagę na obecne w filmie symbole oraz objaśniała proces tworzenia obrazu.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 800 wyświetleń transmisji internetowej)

21 III Adam Zagajewski: „Poezja dla początkujących”

„Poezja dla początkujących”, to tytuł najnowszego tomiku Zagajewskiego, w którym autor opowiada o ważnych twórcach XX wieku (Czapskim, Herbercie, Kawafisie, Kornhauserze, Mannie, Miłoszu, Rillem, Sebaldzie, Szymborskiej), zadaje pytania o obowiązki poety i funkcjonowanie artysty w świecie, a także wyjaśnia, jak i dlaczego czytać wiersze. Rozmowę o genezie tych wierszy poprowadził Piotr Żak.

(Ok. 70 osób w Instytucie, ok. 350 wyświetleń transmisji internetowej)

22 III prof. Adam Strzembosz i Stanisław Zakroczyński: „Między prawem a sprawiedliwością”

Spotkanie wokół książki „Między prawem a sprawiedliwością”, wywiadu rzeki z prof. Adamem Strzemboszem, w której mówi między innymi o sporze polityczno-prawnym, jaki podzielił dziś Polskę, a także o historii przemian ustrojowych.

(Ok. 100 osób w Instytucie, ok. 400 wyświetleń transmisji internetowej)

24 III Prof. dr hab. Bogdan de Barbaro: „Kto tu zwariował?”

Jedno z najważniejszych wyzwań, przed którym stoi każdy, to próba odpowiedzi na fundamentalne pytanie: kim jest dla mnie inny? W odpowiedzi na te kwestię próbował pomóc prof. Bogdan de Barbaro, lekarz psychiatra i terapeuta, profesor nauk medycznych, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, autor licznych publikacji dotyczących m.in. terapii rodzin oraz schizofrenii.

(Ok. 70 osób w Instytucie, ok. 400 wyświetleń transmisji internetowej)

26 III Anna Bikont: „Sendlerowa. W ukryciu”

Autorka w rozmowie z Bogdanem Białkiem opowiedziała o swojej nowej książce, wedle której Sendlerowa to nie słodka męczennica, która nie wie, jak się nazywa, tylko lewicująca choleryczka niemogąca znieść głupoty i podłości i dlatego angażująca się w pomaganie Żydom.

(Ok. 80 osób w Instytucie, ok. 1100 wyświetleń transmisji internetowej)

W festiwalu uczestniczyło ok. 1300 widzów bezpośrednio, a nawet dwa razy tyle, jeśli doliczymy internautów oglądających bezpośrednio transmisje online. Wiele osób oglądało transmisje po zakończeniu spotkań (odnotowaliśmy ponad 10 tysięcy wyświetleń).

VI Cykl spotkań „Idee XXI wieku”

4 X Wykład Aleksandra Smolara „Początek wieku. Kryzysy i szukanie nowych idei”

Naszym gościem był prof. Aleksander Smolar, który wygłosił wykład „Początek wieku. Kryzysy i szukania nowych idei”. Spotkaniem tym rozpoczęliśmy cykl „Idee XXI wieku”. – Idee XXI wieku, czyli w jaki sposób możemy to, co się na naszych oczach dzieje, opisać, rozumieć. Czy chcemy to w ogóle rozumieć? Wszyscy cierpimy na deficyt idei i syntez.– mówił o pomysle na nowy cykl Bogdan Białek.

Prezes Fundacji Batorego mówił o tym, co, jego zdaniem, jest znakiem zmian odróżniających obecne czasu od poprzedniej epoki: problemy z demokracją i jej kryzys. Ujął je jako spór niedemokratycznego liberalizmu z demokracją nieliberalną. Spór ten zakłócił optymistyczne spojrzenie które żwiał wiązał z końcem zimnej wojny, czego symbolem był „Koniec historii” Franciszka Fukujamy.

8 XI Prof. Tadeusz Gadacz „Pięć koncepcji dialogu”

W ramach cyklu "Idee XXI" wieku, który służy poznaniu współczesnych zjawisk społecznych, objaśnianych przez specjalistów, gościliśmy prof. Tadeusza Gadacza. Profesor Collegium Civitas w Warszawie pracownik Wydziału Humanistycznego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, uczeń i współpracownik księdza Tischnera, wygłosił wykład zatytułowany "Pięć koncepcji dialogu". – Nie ma alternatywy innej niż dialog. Alternatywą jest wrogość, nienawiść i walka – rozpoczął swój wykład profesor. Następnie, wskazując na to, jak niejednoznacznym pojęciem jest "dialog", przedstawił pięć koncepcji jego rozumienia, opisane przez współczesnych filozofów, takich jak Paul Ricœur, Emmanuel Levinas, Martin Buber, Jürgen Habermas, Hans-Georg Gadamer.

22 XI Dr Piotr Cywiński, „Auschwitz-Birkenau – miejsce pamięci dla XXI wieku”

W ramach cyklu „Idee XXI wieku” gościliśmy dr. Piotra Cywińskiego, dyrektora Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, który wygłosił wykład „Auschwitz-Birkenau – miejsce pamięci dla XXI wieku”. Jak podkreślał nasz gość, Muzeum Auschwitz nie jest jedynie miejscem pamięci, ale lekcją, której świat ciągle nie odrobił. Możemy to obserwować szczególnie w dzisiejszym świecie zachodnim, zmierzającym ku populizmowi. Nie umiając obie poradzić z własną tożsamością i szukając wizji na przyszłość, pogrąża się on w apatii, nie reagując na niebezpieczne zmiany w świecie, ani nawet na współczesne formy ludobójstwa. Nie wyciąga więc wniosków z przeszłości, której znakiem jest muzeum w Oświęcimiu.

7 XII Idee XXI wieku: Paweł Przciszewski o kryzysie prawosławia

W naszym instytucie gościliśmy Pawła Przciszewskiego, historyka, specjalistę od historii i duchowości prawosławia, który mówił o przyczynach i znaczeniu konfliktu wewnątrzprawosławnego, które wiąże się z kwestią nadania przez patriarchę Konstantynopola autokefalii dla Cerkwii ukraińskiej. Paweł Przciszewski pokazywał, że konflikt się jawny już podczas soboru panprawosławnego, i już wtedy ujawniły się różnice między prawosławiem rosyjskim, bardzo formalnym i skostniałym, opierającym się na ciągłym odwoływaniu do kanonów i zależnym od władzy oraz tym, które jest związane z Konstantynopolem, a charakteryzuje się bardziej żywym duszpasterstwem i życiem wspólnotowym. Prezentacja sytuacji po decyzji Bartłomieja o nadaniu autokefalii zakończyła się niedopowiedzeniem: Paweł Przciszewski wstrzymał się przed prognozowaniem dalszego rozwoju sytuacji.

VII VIII Kieleckie Spotkania Chrześcijańsko – Żydowskie

25 XI Niedziela z chasydami

Na inaugurację Kieleckich Spotkań Chrześcijańsko-Żydowskich złożyły się: wernisaż wystawy fotografii postaci chasydów Agnieszki Tarczewskiej „Powroty” oraz wykład prof. Marcina Wodzińskiego poświęcony „Atlasowi historycznemu chasydyzmu”. Prof. Marcin Wodziński wygłosił wykład na temat chasydyzmu, przy okazji prezentując własnego autorstwa album pt. „Historical Atlas of Hasidism” (Historyczny atlas chasydyzmu). Jest to

pierwsza kartograficzna interpretacja jednego z najważniejszych ruchów religijnych nowoczesnej Europy oraz współczesnego Izraela i Ameryki Północnej.

26 XI Spotkanie z ks. prof. Alfredem Markiem Wierzbickim wokół książki „Krucze dziedzictwo Jana Pawła II od nowa”

W drugim dniu Kieleckich Spotkań Chrześcijańsko Żydowskich gościliśmy w Instytucie Kultury Spotkania i Dialogu ks. prof. Alfreda Wierzbickiego, autora książki pt. „Krucze dziedzictwo. Jan Paweł II od nowa” (Biblioteka „Więzi”). Na książkę skład się blisko trzydzieści esejów, których głównym motywem jest rola przemian jaką dokonał w Kościele Sobór Watykański II i dziedzictwie jakie pozostawił nam Jan Paweł II. Gość podczas spotkania zwrócił uwagę na historyczną rolę jaką odegrała deklaracja Nostre aetate w dialogu katolicko-żydowskim.

27 XI „Tisz – wieczór pieśni i medytacji chasydskiej”, koncert w wykonaniu kantora Symchy Kellera

We wtorek nasi goście mogli wziąć udział w tisz (w jidisz: „stół”): spotkaniu w formie posiłku, podczas którego nauczyciel chasydzki głosi naukę i prowadzi śpiew. Tę rolę pełnił znany żydowski kantor i działacz Symcha Keller. Charyzmatyczny chasyd zaśpiewał słynne chasydzkie niguny i odbył z widzami muzyczną i duchową podróż.

28-29 XI Rekolekcje chanukowo-adwentowe. Prowadzenie: ks. Grzegorz Michalczyk i rabin Stanisław Wojciechowicz

Żydowskie święto Chanuki i chrześcijańskie Boże Narodzenie mają wiele więcej wspólnego ze sobą, niż to się na ogół uważa. Dlatego już po raz trzeci zaprosiliśmy kielczan do uczestnictwa w niezwykłych, dwudniowych rekolekcjach, prowadzonych wspólnie przez rabina i katolickiego księdza. Rekolekcje wygłosili wspólnie rabin Stanisław Wojciechowicz z warszawskiej synagogi postępowej Ec Chaim i ksiądz Grzegorz Michalczyk, krajowy duszpasterz środowisk twórczych, rektor kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła i Alberta Chmielowskiego w Warszawie. W drugim dniu rekolekcji odbyło się nabożeństwo biblijne w kościele akademickim pw. św. Jana Pawła II przy ul.

Wesołej 54 z udziałem rekolekcjonistów oraz ks. Rafała Dudały - rektora kościoła i Bogdana Białka – prezesa Stowarzyszenia im. Jana Karskiego.

30 XI Projekcja filmu „Polin. Okruchy pamięci” w reżyserii Jolanty Dylewskiej i wykład dr. Marka Maciągowskiego

Na zakończenie spotkań wykład o kieleckich tradycjach chasydzkich wygłosił dr Marek Maciągowski, historyk i dyrektor Ośrodka Myśli Patriotycznej i Obywatelskiej w Kielcach. Usłyszeliśmy barwne historie o rabi Dawidzie Goldmanie, adomorze chasydów z Chmielnika, do którego zjeżdżali chasydzi z całej Polski oraz o rabi Mordechaju Twerskim, zwanym „Motele z Kazimierza”, który prowadził w Kielcach dwór chasydów kazimierskich. Do jego grobu przyjeżdżało dawniej 10 tysięcy ludzi, by świętować, płakać i modlić się za jego wstawiennictwem do Boga. Po wykładzie publiczność obejrzała film pt. „Polin.Okruchy pamięci”.

VIII Studium „ABC judaizmu dla chrześcijan”

18 II ABC judaizmu: Stanisław Wojciechowicz „Idee judaizmu rabinicznego”

Podczas spotkania omówione zostały trzy historie talmudyczne, pokazujące różne szkoły rabiniczne, ich podejście do tradycji i interpretacji prawa. Była mowa o Talmudzie Babilońskim oraz Talmudzie Wileńskim, a także pierwszym druku Talmudu. Rabin Wojciechowicz omawiał Księgi Starego Testamentu, przede wszystkim Księgę Malachiasza, zwracając uwagę na moment "spierania się" z Bogiem i wskazując go jako ważny aspekt judaizmu rabinicznego.

18 III Symcha Keller o historii chasydyzmu

Podczas kolejnych zajęć naszego studium Symcha Keller – znany kantor i działacz żydowski wprowadził słuchaczy w tematykę chasydyzmu: ruchu religijnego wewnątrz judaizmu, który rozpoczął się na ziemiach dzisiejszej Ukrainy w XVII wieku. Uczestnicy mogli poznać jego główne założenia oraz najważniejsze postacie.

15 IV Rabinka Małgorzata Kordowicz o świętach żydowskich

Podczas kolejnych zajęć naszego studium słuchacze mogli poznać znaczenie i zwyczaje związane z ważnymi świętami żydowskimi: Purim, Pesach, Święto Tygodni i Dziewiąty Dzień Miesiąca Aw.

13 V Majowe „ABC judaizmu”

W niedzielę 13 maja odbyło się kolejne spotkanie studium "ABC judaizmu dla chrześcijan". Rabin Dawid Szychowski mówił o codzienności i zwyczajach wyznawców judaizmu.

3 VI Ostatnie spotkanie „ABC judaizmu”

Podczas zakończenia gościliśmy nieomal wszystkich wykładowców, z którymi w tym roku mogli się spotkać uczestnicy. Każdy z nich przygotował na ten dzień coś specjalnego. Symcha Keller przedstawił, jak w chasydyzmie wygląda relacja uczeń - nauczyciel, a następnie zaprezentował przedpremierowo dwa swoje najnowsze teledyski. Miriam Synger podzieliła się swoimi ulubionymi fragmentami Tory dotyczącymi kobiet. Rabinka Małgorzata Kordowicz zaprosiła słuchaczy do tańców izraelskich, wcześniej zarysowując ich historię i powiązanie z powstaniem państwa Izrael. Tematem wykładu rabina Stasa Wojciechowicza były wyzwania, przed jakimi staje dziś judaizm rabiniczny. Po czasie przeznaczonym dla każdego wykładowców, Bogdan Białek wręczył słuchaczom, którzy uczestniczyli przynajmniej w siedmiu z dziewięciu spotkań dyplomy potwierdzające uczestnictwo w studium. Okazało się, że takich osób było ok. trzydziestu.

28 X Pierwsze powakacyjne „ABC judaizmu”

W niedzielę, 28 października, rozpoczęliśmy wykłady studium "ABC" judaizmu. W zajęciach uczestniczyło ok. 60 osób, a odbywały się one jednocześnie w dwóch grupach. Słuchacze pierwszego roku poznawali podstawy wiary żydowskiej z rabinem Łodzi Dawidem Szychowskim, który oparł swój wykład na filarach judaizmu wyróżnionych przez Filona z Aleksandrii. Z kolei uczestnicy kursu zaawansowanego wraz z kantorem i działaczem żydowskim Symchą Kellerem pochylali się nad tekstami Tory i mędrców żydowskich, wspólnie nad nimi dyskutując zgodnie z pielęgnowaną w jesziwach tradycją chawruty: wspólnego studiowania.

18 XI Listopadowe „ABC judaizmu”

Podczas listopadowego "ABC" judaizmu gościliśmy Miriam Synger- działaczką żydowską, aktualnie zaangażowaną w Telewizję Żydowską "Shalom" i Fundację "Emuna wspierającą" Gminę Wyznaniową Żydowską w Łodzi oraz różnego rodzaju projekty. Pani Synger prowadziła zajęcia dla grupy podstawowej, na temat codzienności praktykujących Żydów. Grupa zaawansowana wspólnie studiowała z rabinem Stanisławem Wojciechowiczem.

16 XII Grudniowe „ABC judaizmu”

Dawid Szychowski, rabin Łodzi, prowadził w grupie podstawowej o tradycji pisanej i tradycji ustnej. Poraszał takie zagadnienia, jak kwestia autorytetu ksiąg biblijnych i przyjmowane w judaizmie sposoby ich interpretacji. Z kolei uczestnicy kursu na poziomie zaawansowanych kontynuowali wspólne studiowanie tekstów midraszy pod kierownictwem rabina Stanisława Wojciechowicza z Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie.

Spotkania dodatkowe studium:

30 I Wszystkie nurty judaizmu. Wykład Małgorzaty Kordowicz

Rabinka Małgorzata Kordowicz opowiadała o nurtach judaizmu, a także opisywała poszczególne społeczności żydowskie i ich zwyczaje, które zmieniały się w kolejnych wiekach. Istotne było omówienie dzisiejszego podziału oraz pokazanie podobieństw i różnic, jakie dzielą judaizm konserwatywny, ortodoksyjny i reformowany. Uczestnicy wykładu byli szczególnie zainteresowani życiem codziennym Żydów w każdej ze społeczności.

16 V Anna Dodziuk: „Matan Tora. Co dostali Żydzi pod górą Synaj?”

W ramach dodatkowych, otwartych spotkań studium "ABC judaizmu" po raz kolejny gościliśmy w naszym Instytucie Annę Dodziuk z Warszawskiej Gminy Wyznaniowej Żydowskiej. Poprowadziła ona wykład zatytułowany „Matan Tora. Co dostali Żydzi pod górą Synaj?”. Jak podkreśliła wykładownicze, powtarzające się w modlitwach żydowskich słowo "matan" możemy przetłumaczyć jako nadanie, dar, ale również prezent. W czasie wykładu Anna Dodziuk skupiła się na talmudycznych i chasydzkich komentarzach do fragmentu z ks Wyjścia, mówiącym o przekazaniu Prawa.

IX Pozostałe wydarzenia

15 II O Rosji i prawosławiu - Spotkanie z Pawłem Preciszewskim

Nasz gość jest absolwentem Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Badacz myśli prawosławnej, historii Rosji, Bałkanów oraz Karpat. Paweł Preciszewski mówił o historii prawosławia od czasu reformy uwłaszczeniowej Aleksandra II, Rosyjskiej Cerkwii Prawosławnej oraz współczesnym prawosławiu. Była to kontynuacja wykładu, który pan Paweł Preciszewski rozpoczął w grudniu.

26 IV I była miłość w getcie - spotkanie z Paulą Sawicką

Spotkanie z Paulą Sawicką, która razem z mężem towarzyszyła Markowi Edelmanowi w ostatnich latach życia. Podczas całego spotkania uczestnikom towarzyszyła prezentacja zdjęć z życia doktora. Była to rozmowa-wspomnienie o niezwykłym charakterze doktora oraz życiu i walce w getcie, o pamięci powstania, oraz wartościach, jakie Edelman pielęgnował przez całe życie.

7 V Spotkanie o Kice Szaszkieviczowej i koncert Tamary Kalinowskiej

Bohaterką spotkania była Kika Szaszkieviczowa, artystka Piwnicy pod Baranami, bohaterka komiksu Kazimierza Wiśniaka i Piotra Skrzyneckiego "Szaszkieviczowa, czyli Ksylolit w jej życiu", blogerka, autorka wspomnień. Opowiadała o niej jej rodzina, m. in. Wanda Szaszkievicz, jej synowa. Niezwykły koncert piosenek pochodzących z Piwnicy pod Baranami wykonała Tamara Kalinowska. Spotkanie było jednocześnie wernisażem wystawy prac Kiki Szaszkieviczowej „Obrazy Szydełkiem Malowane”, a także poprzedziło oficjalne otwarcie nowej przestrzeni naszego Instytutu: klubokawiarni „Plantacja”.

19 V Noc muzeów w Instytucie

W ramach Europejskiej Nocy Muzeów zaprosiliśmy do bezpłatnego zwiedzania wystawy stałej o pogromie kieleckim oraz wystawy prac Kiki Szaszkieviczowej, muzy Piwnicy Pod Baranami. Tego wieczoru odbędą się u nas również dwa pokazy filmów: godz. "Świadków" w reż. Marcela Łozińskiego oraz "Przy Planty 7/9", reż. Michał Jaskulski, Lawrence Loewinger.

13 IX Spotkanie z dr. Piotrem Osęką o światowym wymiarze marca 1968

Na zakończenie cyklu pokazów filmowych „Rok buntu. 1968 w kienie europejskim”, po projekcji obrazu Jerzego Skolimowskiego „Ręce do góry” gościliśmy w naszym Instytucie dr. hab. Piotra Osękę z wykładem na temat tego, jak polski marzec wpisywał się w rewolucję 68 roku na świecie.

– Rok 1968 był zjawiskiem, który miał miejsce na całym świecie, również w takich miejscach jak Japonia czy Meksyk. Dlatego trudno jest znaleźć jeden klucz interpretacyjny. Najczęściej przyjmuje się, niepozbawione wad, wytłumaczenie generacyjne: w dorosłość wchodzi pokolenie, które nie ma już doświadczenia wojny, wspólnego dla ich rodziców – mówił nasz gość.